

Ελένη Κοτζακιούζη, Εκπαίδευση Τσιγγανοπαίδων: Δράσεις-αντιδράσεις και προοπτικές

Γεια σας και από μένα. Σας μεταφέρω θερμούς χαιρετισμούς από την πόλη μου. Είμαι καινούριο μέλος στο δίκτυο και χαιρομαι ιδιαίτερα που μου δίνεται η ευκαιρία να μοιραστώ τις εμπειρίες μου από την εκπαίδευση των παιδιών τσιγγάνικης προέλευσης στην περιοχή μου.

Η παρέμβαση του Προγράμματος στο νομό Καβάλας άρχισε τη φετινή σχολική χρονιά, από το Σεπτέμβρη. Η δική μου επαφή, όμως, με τους Τσιγγάνους της περιοχής ξεκινά από το 1994 μέσα από τα προγράμματα αλφαριθμητισμού της Νομαρχιακής Επιτροπής Λαϊκής Επιμόρφωσης (Ν.Ε.Λ.Ε.) Καβάλας και των Κέντρων Επαγγελματικής Κατάρτισης της περιοχής, στα οποία είμαι η επιστημονική υπεύθυνη.

Οι περιοχές στις οποίες υλοποιείται το δικό μας Πρόγραμμα είναι ο δήμος Χρυσούπολης, μέσα στη Χρυσούπολη, και το δημοτικό διαμέρισμα Χρυσοχωρίου, ο δήμος Κεραμωτής, μέσα στην Κεραμωτή, και τα δημοτικά διαμερίσματα Χαϊδευτού, Αγιάσματος, Πηγών και Νέας Καρυάς. Αυτά τα μέρη βρίσκονται σε ακτίνα περίπου δέκα χιλιομέτρων γύρω από τη Χρυσούπολη.

Στο Χρυσόχωρι έχουμε μια τάξη υποδοχής με 16 παιδιά και 7 τσιγγάνους μαθητές στην πρώτη τάξη. Μια πολύ θετική παρέμβαση πραγματοποιήθηκε από το σύμβουλο της περιοχής μας, ο οποίος επέμεινε τα παιδιά που είναι για την πρώτη τάξη να μπου κανονικά σε αυτήν και παρά το ότι υπήρχαν αντιδράσεις από τους διευθυντές των σχολείων, τα παιδιά παρακολουθούν κανονικά στην πρώτη τάξη. Βέβαια, στην πορεία δημιουργήθηκαν κάποια προβλήματα με αυτά τα παιδιά, λόγω της απειρίας των αντίστοιχων εκπαιδευτικών, οι οποίοι με την προσέλευση των μαθητών στην τάξη σήκωσαν ουσιαστικά τα χέρια ψηλά, ζητώντας "συνταγές" επιτυχίας από το Πανεπιστήμιο, συγκεκριμένες κατευθύνσεις από το σύμβουλο, αλλά και

από το Πρόγραμμα. Αυτά θα τα ακούσουμε και στη συνέχεια.

Μία τάξη υποδοχής υπάρχει, επίσης, και στο Αγίασμα, όπου έχουμε συνένωση σχολείων. Τα παιδιά των Πηγών και του Αγιάσματος παρακολουθούν τα μαθήματά τους στο Δημοτικό σχολείο Αγιάσματος. Στην Κεραμωτή, το Χαϊδευτό και τη Νέα Καρούα τα παιδιά είναι πλήρως ενταγμένα, δεν είχαμε προβλήματα διαρροής.

Η εφαρμογή του Προγράμματος ξεκίνησε από την ενημέρωση της νομαρχιακής και τοπικής αυτοδιοίκησης, καθώς και των εκπαιδευτικών αρχών για τους στόχους του Προγράμματος, τις προοπτικές του και τη μεγάλη του σημασία φυσικά για την ένταξη των παιδιών ρόμικης προέλευσης στο σχολείο και κατ' επέκταση στην ευρύτερη κοινωνία. Σε όλες τις περιπτώσεις η παρέμβαση χαρακτηρίστηκε σπουδαία, αλλά ιδιαίτερα δύσκολη. Και εδώ άρχισε να ξεφυτρώνει η γνωστή σε όλους μας φιλοσοφία, "ναι μεν πολύ καλή η προσπάθειά σας, αλλά αυτά τα παιδιά δεν μαθαίνουν, είναι Τσιγγάνοι, θα δυσκολευτείτε στο έργο σας". Επιπλέον, οι περισσότεροι φορείς υποστήριξαν ότι η υπόλοιπη τοπική κοινωνία είναι ανώριμη να δεχτεί την κοινωνική ένταξη των Τσιγγάνων και επομένως, πάλι η προσπάθειά μας θα συναντήσει εμπόδια, ιδιαίτερα από τους γονείς των άλλων παιδιών. Μια άλλη πλευρά της ίδιας φιλοσοφίας που συνάντησα είναι ότι δεν χρειάζονται αυτές οι εξωτερικές παρεμβάσεις στο νομό μας, αφού το πρόβλημα μπορεί να λυθεί σε τοπικό επίπεδο. Τι δουλειά, δηλαδή, έχει εδώ το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, τι ζητάει να κάνει, αφού μπορούμε να το λύσουμε μόνοι μας το πρόβλημα. Άλλωστε, όπως ειπώθηκε, "έχουν γίνει ήδη κάποιες προσεγγίσεις της ομάδας-στόχου" και βέβαια, "κανείς δεν μπορεί να γνωρίζει την περιφέρεια καλύτερα από τις εκπαιδευτικές αρχές, οι οποίες φυσικά θα πρέπει να έχουν την ευθύνη και το συντονισμό της δικής σας προσπάθειας". Το παιχνίδι της εξουσίας, το ποιος θα είναι υπεύθυνος στο Πρόγραμμα (εμείς ή εσείς;) ήταν η ουσία του προβλήματος.

Ένα άλλο σημείο, κοινό και με το νομό Ροδόπης, το οποίο τονίστηκε και

από τις αρχές, αλλά και από την πλευρά μου είναι ότι στην πλειοψηφία τους οι Τσιγγάνοι της περιοχής μας είναι μουσουλμάνοι και δέχονται κάποιες ύποπτες επιρροές από γειτονικούς παράγοντες, με παράλληλη υλική ενίσχυση. Και τι εννοώ; Δορυφορικές κεραίες για παρακολούθηση τουριστικών προγραμμάτων και κινητά τηλέφωνα τους παρέχονται δωρεάν. Αν θα έρθετε να δείτε τους καταυλισμούς της περιοχής μας, θα δείτε πάνω από την παράγκα, πάνω από την τενεκεδούπολη, δορυφορικές κεραίες στραμμένες προς την Ανατολή. Είναι δεδομένο ότι όλοι παρακολουθούν τουριστικά προγράμματα, όλοι έχουν κινητά τηλέφωνα, οι λογαριασμοί πληρώνονται μέσω αυτής της κίνησης που σας είπα προηγουμένως, και όλα αυτά ενισχύουν την τάση των Τσιγγάνων της περιοχής να αισθάνονται, όπως μας λένε και οι ίδιοι στις συναντήσεις μας, συνειδησιακά περισσότερο Τούρκοι. Χρειάζεται, λοιπόν, ιδιαίτερη ευαισθητοποίηση από τη μεριά της πολιτείας και των εκπαιδευτικών που αναλαμβάνουν την εκπαίδευση αυτών των παιδιών.

Οι εκπαιδευτικοί, λοιπόν, και οι διευθυντές τους ενημερώθηκαν με ενδιαφέρον για το Πρόγραμμα και μέσα από τις διάφορες συζητήσεις μας προέκυψαν προβληματισμοί, τους οποίους σας μεταφέρω αυτούσια, όπως ακριβώς διατυπώθηκαν από την πλευρά τους:

(α) Η παρουσία των τσιγγάνων μαθητών εμβόλιμα στις τάξεις, στο μέσο σχεδόν του πρώτου τριμήνου, θα διασαλεύσει την ισορροπία της υπόλοιπης ομάδας, θα δημιουργηθούν διαφορετικά επίπεδα, στα οποία είναι αντικειμενικά δύσκολα να ανταπεξέλθει καθημερινά ο δάσκαλος.

(β) Στην πλειοψηφία τους τα παιδιά αυτά δεν μιλούν ούτε γράφουν την ελληνική γλώσσα. Επομένως, τίθεται θέμα επικοινωνίας μεταξύ εκπαιδευτικού και μαθητών.

(γ) Τα περισσότερα δεν είναι εμβολιασμένα, άρα είναι επικίνδυνο και ταυτόχρονα αντίθετο με τη νομοθεσία να βρισκονται στο σχολείο.

Ανοίγω μια παρένθεση σε αυτό το σημείο για να σας πω ποιες κινήσεις έγιναν στην περιοχή για να λυθεί το πρόβλημα του εμβολιασμού. Όταν έκανα

τις πρώτες επαφές με τη διεύθυνση και στην πορεία έγιναν και άλλες συναντήσεις, σε κάποια στιγμή τους ρώτησα τι προτείνουν για να λυθεί το πρόβλημα του εμβολιασμού. Αμέσως θέλησαν να με βγάλουν έξω από το παιχνίδι, "δεν έχετε καμία ευθύνη για το ζήτημα", μου είπαν, "εμείς θα το αναλάβουμε και θα το λύσουμε". Φτάνουμε στα Χριστούγεννα, οπότε και επικοινωνώ εκ νέου μαζί τους. Σε αυτό το χρονικό σημείο βγαίνουν στα κανάλια και λένε ότι ως Διεύθυνση ανέλαβαν τον εμβολιασμό των παιδιών σε συνεργασία με τη Διεύθυνση Υγείας και Πρόνοιας της περιοχής, ο οποίος θα αρχίσει κανονικά. Αφού όλες αυτές οι προσπάθειες από τη μεριά τους έκαναν τον κύκλο τους, κάποια στιγμή μαθαίνω ότι η πρωτοβουλία ξαναγυρίζει στους Τσιγγάνους. Διότι είναι πρακτικά δύσκολο να γίνει ο εμβολιασμός από την πλευρά των γιατρών προς τους Τσιγγάνους, επομένως την πρωτοβουλία πάλι πρέπει να την έχουν οι ίδιοι οι Τσιγγάνοι. Το θέμα σταμάτησε εκεί. Και εν όψει της νέας σχολικής χρονιάς καταλαβαίνετε ότι αυτό πρέπει να το ξαναδώ. Πάντως σε πρώτη φάση δεν ήθελαν να συνεργαστούν, αν και βγήκαν στα κανάλια και είπαν ότι προσπαθούν να λύσουν το θέμα του εμβολιασμού.

(δ) Το διδακτικό υλικό που προβλέπει το αναλυτικό πρόγραμμα είναι δύσκολο για τα παιδιά τσιγγάνικης προέλευσης και χρειάζεται "ειδικά επεξεργασμένη ύλη που να απευθύνεται σε Τσιγγάνους". Καταλαβαίνετε τι γίνεται. Η τάση για αποκλεισμό της ομάδας μέσα από το ίδιο το σχολείο φαίνεται καθαρά.

Τα βιβλία του Προγράμματος πάντως έτυχαν ιδιαίτερης εκτίμησης και οι εκπαιδευτικοί χάρηκαν πολύ που θα τα χρησιμοποιήσουν και τα περιμένουν και τη νέα σχολική χρονιά. Βέβαια, υπήρξε αρχικά μια παρεξήγηση ως προς το ότι δεν λειτουργούν εμπλουτιστικά, τα περίμεναν, δηλαδή, να είναι το κύριο εργαλείο για τη δουλειά τους. Αυτό, όμως, λύθηκε, ενώ παράλληλα ζητήθηκε επιμόρφωση, κατάρτιση για την εκπαίδευση της ομάδας-στόχου, αιόμη και "συνταγές" επιτυχίας, όπως σας είπα, από το Πανεπιστήμιο για μια επιτυχημένη εκπαίδευση των τσιγγάνων μαθητών.

Διέκρινα, επίσης, ότι ορισμένοι συνάδελφοι προσπάθησαν να υποτιμήσουν ή να υποβαθμίσουν τη σημασία του Προγράμματός μας, γιατί δεν ήθελαν να διασαλευτεί το status quo της σχολικής τους μονάδας. Οι ίδιοι φάνηκαν ήσυχοι συνειδησιακά για τη διαρροή των Τσιγγάνων από το σχολείο, με το επιχείρημα ότι αυτοί δεν πείθονται εύκολα να παρακολουθούν τα μαθήματα του σχολείου και ότι για το στόχο αυτό χρειάζεται συνεχής πίεση στο οικογενειακό τους περιβάλλον, την οποία οι ίδιοι δεν είναι νομικά υποχρεωμένοι να ασκούν. Άλλωστε, πάλι όπως υποστήριζαν, το σχολείο έχει ανοικτή την αγκαλιά του για όλα τα παιδιά, επομένως δεν χρειάζονται ξεχωριστές ενέργειες για τα παιδιά τσιγγάνικης προέλευσης. Ποιος ο λόγος για όλη αυτή την κίνηση; Το σχολείο είναι ανοικτό για όλους.

Πάλι ανοίγω μια παρένθεση για να σας πω για μία συνάντηση που είχα με το σύμβουλο της περιοχής μας (είναι και υπεύθυνος του ΚΕΚ της περιοχής και καταλαβαίνετε ποια είναι η επιρροή του), στην οποία του ζήτησα να μας βοηθήσει στο συντονισμό των προσπαθειών, διότι μπορεί να βοηθήσει ουσιαστικά στο να πετύχουμε και αυτό το ήξερα και εγώ και εκείνος. Το επιχείρημά του ήταν ότι "Εδώ, κυρία μου, υπάρχει μια νομοθεσία, την οποία πρέπει να τη σεβόμαστε. Εγώ δεν μπορώ ως σύμβουλος να παρέμβω στο έργο του διευθυντή και να του πω να πας να βρεις τα τσιγγανόπαιδα, ακόμη και σας την ίδια δεν μπορώ να πω να σας δεχτούν, γιατί αν θέλουν σας δέχονται, αν θέλουν δεν σας δέχονται. Εγώ ως σύμβουλος δεν μπορώ να κάνω τίποτε". Αλλά η νομοθεσία, νομοθεσία! Κλείνω την παρένθεση.

Όσον αφορά τώρα τα σχολικά συμβούλια και τους συλλόγους γονέων και κηδεμόνων, το πολυάριθμο της σύνθεσής τους καθιστά δύσκολη έως και αδύνατη τη συγκρότησή τους, ακόμη και στις πιο δύσκολες συνεδριάσεις τους. Υπάρχουν πάρα πολλά μέλη και αυτό δυσχεραίνει την κατάσταση. Η μεγαλύτερη δυσκολία έχει να κάνει με τις συγκεκριμένες αντιλήψεις για τη διοίκηση και τις αρμοδιότητες της συγκεκριμένης μονάδας. Αν δεν υπάρχει πίστη στις αναγκαιότητες και δυνατότητες μιας συλλογικής διοίκησης του

σχολείου, τίποτα δεν μπορεί να λειτουργήσει, όπως λέει και ο κος Μαυρογιώργος. Το πραγματικό πρόβλημα είναι η έλλειψη ενός σαφούς πλαισίου λειτουργίας του σχολικού συμβουλίου, κυρίως γιατί η σχολική επιτροπή ασχολείται με απόλυτα συγκεκριμένα θέματα (π.χ. πώς θα λειτουργήσει το κυλικείο στο σχολείο), συνεδριάζει όμως δύο-τρεις φορές το χρόνο για υπογραφές και για να λύσει ζητήματα όπως η διακίνηση προϊόντων μέσα στο κυλικείο κτλ.

Όλα αυτά που είπαμε προηγουμένως είναι ενταγμένα μέσα στο συγκεκριμένο εκπαιδευτικό μας σύστημα, το οποίο -όπως ακούσαμε και από άλλους συναδέλφους- είναι ένα συγκεντρωτικό εκπαιδευτικό σύστημα. Σε επίπεδο κεντρικής εξουσίας γεννιέται το ερώτημα: Ποιες και πόσες αρμοδιότητες παραχωρεί η κεντρική εξουσία στη σχολική μονάδα; Αντίστοιχα, σε τοπικό επίπεδο: Οι εκπαιδευτικές αρχές, οι τοπικές αρχές, οι γονείς και άλλοι πόσο πρόθυμοι είναι και κάτω από ποιες προϋποθέσεις θα αποδέχονταν την εκπαιδευτική μονάδα ως φορέα διαμόρφωσης της εκπαιδευτικής πολιτικής; Και τέλος, στο επίπεδο της ίδιας της σχολικής μονάδας: Υπάρχει πρόθεση για συνεργασία και ανάληψη ευθυνών;

Ο σύλλογος γονέων και κηδεμόνων απαρτίζεται από ένα σύνολο ανθρώπων σε ό,τι αφορά τόσο τα προσωπικά όσο και τα κοινωνικο-οικονομικά χαρακτηριστικά. Η κοινωνική και πολιτισμική προέλευση των γονέων δημιουργεί διαφοροποιήσεις στη συχνότητα με την οποία επισκέπτονται το σχολείο, καθώς και στον τρόπο που το αντιμετωπίζουν. Από τους Τσιγγάνους της περιοχής το σχολείο αντιμετωπίζεται ως ένας κρατικός και απρόσιτος γραφειοκρατικός μηχανισμός, τον οποίο θα έπρεπε κανείς να αποφεύγει. Γι' αυτό, ακόμη και οι γονείς που στέλνουν τα παιδιά τους στο σχολείο, σπάνια πηγαίνουν να συζητήσουν θέματα που αφορούν τα παιδιά τους. Αντιμετωπίζουν τους εκπαιδευτικούς με δυσπιστία, ντροπαλότητα, δειλία ή και απόρριψη. Δεν συζητούν οικογενειακά τους θέματα και συνήθως αισθάνονται κατώτεροι απέναντι στο σχολικό περιβάλλον. Η επικοινωνία με τους γονείς αυτούς είναι

αρκετά δύσκολη και το βλέπουμε σε πολλές επαφές που γίνονται μαζί τους.

Σύμφωνα με στοιχεία της τοπικής αυτοδιοίκησης, στην περιοχή του Νέστου διαμένουν μόνιμα 202 οικογένειες με 1000 περίπου μέλη και οι Τσιγγάνοι με εποχιακή διαμονή ανέρχονται σε 150 περίπου οικογένειες με 800 περίπου μέλη. Οι γλώσσες που μιλούν είναι η τουρκική, η τσιγγάνικη και η ελληνική από ελάχιστους. Οι περισσότεροι εργάζονται ως εργάτες στις αγροτικές εργασίες από τις αρχές Μαΐου ως τα τέλη Σεπτεμβρίου. Ένα μικρό ποσοστό ασχολείται με το εμπόριο και εμβόλιμα σε αυτή την περίοδο αρκετοί από αυτούς απασχολούνται στα συσκευαστήρια σπαραγγιών της περιοχής.

Η τοπική κοινωνία παρουσιάζει ένα μωσαϊκό πληθυσμών, αφού παράλληλα με τους Τσιγγάνους που αναζητούν μια θέση στην αγορά εργασίας βρίσκονται παλιννοστούντες ομογενείς, αλβανοί, σαρακατσάνοι από τη Βουλγαρία και άλλοι οικονομικοί μετανάστες, οι οποίοι έρχονται ειδικά αυτή την περίοδο για δουλειά. Βλέπουμε, λοιπόν, τον πολύπλευρο χαρακτήρα της κοινωνίας μας που ταυτόχρονα καθρεφτίζεται και μέσα στις σχολικές μονάδες. Η παρουσία όλων αυτών των ομάδων που αναζητούν δουλειά δημιουργεί έντονο ανταγωνισμό μεταξύ τους και ωθεί τους εργοδότες στην εύκολη εκμετάλλευσή τους.

Επίσης, ένα στοιχείο που μπορεί να επισημανθεί είναι ότι περισσότερο ενταγμένοι είναι οι βαφτισμένοι Τσιγγάνοι και αυτοί αντιμετωπίζουν και τη μικρότερη ανεργία. Η διαφορετικότητα στο θρήσκευμα δημιουργεί εσωτερικές συγκρούσεις και στους Τσιγγάνους, αφού χαρακτηρίζονται οι ίδιοι ως "γνήσιοι" Τσιγγάνοι, μόνο εφόσον δεν είναι μουσουλμάνοι, και χρησιμοποιούν το θρήσκευμά τους μόνο ως συνδετικό κρίκο με την έξω κοινωνία. Αντίθετα, αντιμετωπίζουν υποτιμητικά τους μουσουλμάνους γείτονές τους, γιατί συμβαίνει να βρίσκονται ταυτόχρονα σε χαμηλότερη οικονομική και κοινωνική στάθμη. Αν ένας εργοδότης πάει και ζητήσει κάποιους εργάτες από τον οικισμό των Τσιγγάνων, θα βγει και θα προβάλει ενδεχόμενα κάποιος Τσιγγάνος ως επιχείρημα "Κοίταξε εμάς που είμαστε και βαφτισμένοι. Ξέρεις,

είμαστε ανώτεροι, ποιοτικοί, σε σχέση με τους άλλους, οι οποίοι δεν είναι γνήσιοι Τσιγγάνοι. Εμάς θα πάρεις". Όλο αυτό το κλίμα του ανταγωνισμού τους έκανε πολλές φορές να έχουν συγκρούσεις και μεταξύ τους.

Δυο λόγια τώρα σχετικά με το στεγαστικό πρόβλημα. Οι δήμοι Χρυσούπολης και Κεραμωτής συμμετέχουν στο πρόγραμμα βελτίωσης συνθηκών διαβίωσης ελλήνων Τσιγγάνων, σύμφωνα με στοιχεία τα οποία πήρα πριν από λίγες μέρες από τη Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης. Η σχετική επιτροπή που λειτουργεί στο Υπουργείο Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης ενέκρινε την πρόταση Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης για ένταξη στο πρόγραμμα των έργων του δήμου Χρυσούπολης με ποσό 25 εκατ. δραχμών. Θα δοθούν 60 λυόμενα σπίτια για τις άμεσες ανάγκες με την προοπτική μιας γενικότερης παρέμβασης. Εδώ υπήρχαν ήδη κάποιες αποφάσεις για τα λυόμενα, όπως μου είπε ο διευθυντής της Περιφέρειας. Παράλληλα, προβλέπεται δημιουργία κάμπινγκ για τους εποχιακούς Τσιγγάνους, με εγκαταστάσεις υγιεινής και όλων των βασικών αναγκών. Στο δήμο Κεραμωτής εγκρίθηκαν 100 εκατ. δραχμές σε πρώτη φάση για τη δημιουργία ενός οικισμού που θα έχει όλες τις υποδομές: ασφαλτόστρωση δρόμων, διαμόρφωση πεζοδρομίων, δίκτυο αποχέτευσης, εγκατάσταση θαλάμων ΟΤΕ, εγκατάσταση κάδων απορριμμάτων και κατασκευή κατοικιών. Αυτά σχετικά με το οικιστικό.

Και από τις δράσεις περνάω αμέσως στις αντιδράσεις που συνάντησα. Η πρώτη προέκυψε στους οικισμούς των Τσιγγάνων και αφορούσε την εκπαίδευση των παιδιών τους, το γνωστό πλέον πρόβλημα της απόστασής τους από το σχολείο, η οποία σε συνδυασμό με τις κακές καιρικές συνθήκες είναι πράγματι πρόβλημα. Στο Χρυσόχωρι, που ανήκει στο δήμο Χρυσούπολης, το σχολείο βρίσκεται μέσα στο χωριό, αλλά ο τσιγγάνικος συνοικισμός βρίσκεται 1,5 χιλ. από την αντίθετη πλευρά του χωριού και ενδιάμεσα έχουμε κεντρικό δρόμο. Ειδικά στο κοινοτικό διαμέρισμα των Πηγών, όπου το σχολείο βρίσκεται στο Αγίασμα, τα παιδιά των καταυλισμών ταλαιπωρούνταν ιδιαίτερα,

με αποτέλεσμα τη διαρροή τους από το σχολείο.

Το πρόβλημα αυτό λύθηκε ύστερα από προσωπικές μου γνωριμίες με νομαρχιακούς συμβούλους και το λέω αυτό, διότι δεν ήταν το αποτέλεσμα συντονισμένων ενεργειών, τις οποίες εγώ θα ήθελα να γίνουν. Δηλαδή, ακόμη και σε αυτό το θέμα συνάντησα δυσκολίες! Προσέγγισα τους διευθυντές, οι οποίοι ρύθμιζαν τη μεταφορά όλων των άλλων παιδιών, τα λεωφορεία, τα ωράρια -να φανταστείτε ότι σε ένα από τα σχολεία το λεωφορείο έρχεται δύο φορές την ημέρα, δύο φορές το πρωί και δύο φορές το μεσημέρι, γιατί κάποια παιδιά έχουν πεντάωρο και κάποια εξάωρο-, όταν, όμως, τους είπα να βοηθήσουμε την προσέλευση και των τσιγγάνων μαθητών, μου είπαν ότι είναι αυτό είναι πρόβλημα και δεν μπορούν να το λύσουν. Λύθηκε "αλλιώς" βέβαια. Έτσι, από τις αρχές του 2001 το λεωφορείο που μεταφέρει τους μαθητές μπαίνει καθημερινά μέσα στον οικισμό των Τσιγγάνων, στις Πηγές, για την καθημερινή και ασφαλή τους μεταφορά.

Το δεύτερο επιχείρημα άρνησης του σχολείου από την πλευρά των τσιγγάνων γονιών ήταν η φτώχεια των παιδιών, η κακή τους εμφάνιση και η έλλειψη βασικών εφοδίων για το σχολείο. Εδώ υπήρξε μια παρέμβαση της Δημοτικής Επιχείρησης Πολιτισμού και Ανάπτυξης της Χρυσούπολης, που πρόσφερε χρηματικό ποσό για την αγορά σχολικών ειδών για τα άπορα παιδιά των καταυλισμών, τους πρόσφερε τα πρώτα εφόδια. Κάποιοι Τσιγγάνοι πάντως ζήτησαν ξεχωριστό σχολείο, κοντά στον καταυλισμό, όπου θα πηγαίνουν μόνο τα δικά τους παιδιά, αποφεύγοντας έτσι τις έντονες κοινωνικές συγκρούσεις με τους συμμαθητές τους, τους "άλλους", τους μη Τσιγγάνους.

Έντονο επίσης πρόβλημα είναι η αναγκαστική εργασία που επιβάλλουν πολλοί Τσιγγάνοι στα παιδιά τους, αφού τα στέλνουν να δουλεύουν σε κοπάδια αιγοπροβάτων της περιοχής ή τα κρατάνε στο σπίτι για να φροντίζουν τα μωρά της οικογένειας, μια και οι γονείς πρέπει να φύγουν νωρίς το πρωί για τη δουλειά τους.

Όπως θα καταλάβετε, μέσα στο μικρό χρονικό διάστημα που κυλάει το

πρόγραμμα στην περιοχή, οι ενέργειες που έγιναν ήταν συμπυκνωμένες, υπήρχε δηλαδή μια μεγάλη δραστηριότητα, η οποία ήταν και δύσκολη. Έπρεπε να γίνει η ενημέρωση, παράλληλα τα παιδιά να ξεκινήσουν να έρχονται στο σχολείο, να ομαλοποιηθεί η κατάσταση και να στοχεύουμε πάντα στη μείωση της διαρροής. Με βάση αυτή την εμπειρία θα ήθελα να καταθέσω επιγραμματικά κάποιες δικές μου προτάσεις για τη συνέχεια, αν και οι περισσότερες από αυτές έχουν γίνει και από τους άλλους συναδέλφους:

(α) Η υπόθεση εκπαίδευσης των παιδιών τσιγγάνικης καταγωγής χρειάζεται μεγάλες και συντονισμένες -το υπογραμμίζω- προσπάθειες από όλους τους παράγοντες που εμπλέκονται σε αυτήν. Ξέρουμε ότι είναι αναγκαία η ένταξη στο εκπαιδευτικό σύστημα των παιδιών με πολιτισμικές, θρησκευτικές και γλωσσικές ιδιαιτερότητες. Αυτό σημαίνει σεβασμός στη διαφορετικότητα, ένταξη και όχι αφομοίωση.

(β) Χρειάζεται η έγκαιρη και συστηματική ανίχνευση των μαθητών με προβλήματα διγλωσσίας ή τριγλωσσίας.

(γ) Χρειάζεται, επίσης, ένα ελκυστικό και ενδιαφέρον σχολείο, ενταγμένο σε ένα μη συγκεντρωτικό εκπαιδευτικό σύστημα, ένα σχολείο με δασκάλους αναμορφωτές, διανοούμενους, καταρτισμένους σε θέματα διαπολιτισμικής αγωγής. Βλέπουμε ότι η σύνθεση της κοινωνίας μας γίνεται ολοένα και πολυπλοκότερη. Απέναντι στα νέα κοινωνικά δεδομένα ο εκπαιδευτικός οφείλει να είναι σε εγρήγορση, ώστε να ανταποκριθεί στο δύσκολο έργο του.

(δ) Αναπροσαρμογή των μεθόδων διδασκαλίας προς περισσότερο εξατομικευμένες και συμμετοχικές μεθόδους, με παράλληλη διδακτική στήριξη.

(ε) Τις τάξεις των τσιγγανοπαίδων δεν θα πρέπει να αναλαμβάνουν εκπαιδευτικοί που έρχονται για πρώτη φορά σε επαφή με τσιγγάνους μαθητές. Τα τμήματα αυτά μπορούν να αναλαμβάνουν δάσκαλοι καταρτισμένοι, με αυξημένα προσόντα, με δέσμευση τουλάχιστον μίας πενταετίας. Δεν μπορεί, δηλαδή, να έχουμε κάθε φορά αυτή την εναλλαγή προσώπων.

(στ) Είναι απαραίτητη η ψυχολογική υποστήριξη της ομάδας-στόχου και η παροχή γενικότερων συνοδευτικών υποστηρικτικών μηχανισμών. Σε αυτή την περίπτωση, οι σχολές γονέων, τις οποίες ανέφερε και μία συνάδελφος, δεν θυμάμαι το όνομά της, θα μπορούσαν να προσφέρουν πολύτιμη βοήθεια στο έργο μας. Σχολές γονέων φυσικά που δεν θα απευθύνονται μονάχα σε γονείς τσιγγάνους, αλλά θα απευθύνονται σε όλους τους γονείς, με τη συνδρομή κατάλληλων επιστημόνων.

(ζ) Ενεργοποίηση των σχολικών συμβουλίων και των σχολικών επιτροπών για θέματα ζωτικής σημασίας.

(η) Υποχρεωτική προσχολική αγωγή, γιατί όσο πιο νωρίς γίνεται η επαφή με την εκπαίδευση, τόσο πιο γόνιμα μπορεί να λειτουργήσει και να αντιμετωπίσει τον κοινωνικό και φυλετικό ρατσισμό. Π.χ. στο Χρυσόχωρι, σε ένα από τα χωριά που σας είπα, τα παιδιά παρακολουθούν νηπιαγωγείο και εδώ η διαρροή είναι ελάχιστη. Στο Χρυσόχωρι, επίσης, λειτουργεί βρεφονηπιακός σταθμός και ομολογώ ότι η συνάδελφος εκεί από την πρώτη στιγμή έδειξε ενδιαφέρον. Μαζί επισκεφτήκαμε τους Τσιγγάνους και μάλιστα με μεγάλο ζήλο δέχεται τα μικρά τσιγγανόπουλα στο βρεφονηπιακό σταθμό παρά το ότι και αυτή δέχτηκε πολλές αντιδράσεις από τους άλλους γονείς.

(θ) Οι υπηρεσίες πρόνοιας και οι υπηρεσίες της τοπικής αυτοδιοίκησης μπορούν να συμβάλουν σε συνεργασία με το σχολείο στην αντιμετώπιση των κοινωνικών ανισοτήτων, της σχολικής αποτυχίας και της διαρροής του μαθητικού δυναμικού. Η συχνή επαφή των κοινωνικών συμβούλων, των δημάρχων και των εκπαιδευτικών, στους καταυλισμούς δίνει βαρύτητα στην προσπάθεια και κερδίζει την εμπιστοσύνη των Τσιγγάνων. Χρειάζεται συντονισμός των ενεργειών και όχι αποσπασματικές και μεμονωμένες κινήσεις. Άνοιγμα, λοιπόν, του σχολείου στην κοινωνία, αφού ο οποιοσδήποτε εκπαιδευτικός μηχανισμός λειτουργεί μέσα στο ευρύτερο περιβάλλον του, με το οποίο βρίσκεται σε αλληλεπίδραση. Σε αυτό το άνοιγμα βαρύνουσα θέση έχουν τα εκπαιδευτικά στελέχη, τα οποία έχουν και συντονιστικό ρόλο και σε

πολλές περιπτώσεις και τη θεσμική εκπροσώπηση του οργανισμού. Χρειάζεται, επομένως, να επιλέγονται κατάλληλα στελέχη εκπαίδευσης, με μετρήσιμα και αξιοκρατικά κριτήρια. (ι) Τέλος, προτείνω τη δημιουργία βοηθών συνεργατών από την κοινωνία των Τσιγγάνων, οι οποίοι θα λειτουργούν υποστηρικτικά στην επικοινωνία μας με τους υπόλοιπους. Χρειάζεται ένα γενικότερο αγκάλιασμα των Τσιγγάνων από όλους μας. Η ευθύνη ανήκει σε όλους μας. Σας ευχαριστώ.